

CLASON, EDWARD

Huru bör man dissekera? : Föreläsning...

Upsala
1885

EOD – Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 10 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400-till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
- Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
- Skriv ut enstaka sidor eller hela boken.
- *Sök:* Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
- *Klipp & klistra:* Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkoren på svenska: <http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 30 bibliotek från 12 europeiska länder denna service.

Mer information finns tillgängliga via <http://books2ebooks.eu> alla boken.

- <http://search.books2ebooks.eu/>

CLASON, E. C. H.

Huru bör man dissekera?

Anat

(21)

0

Utr. Uppsala universitet, anatomiska
institutionen Ordningregler för arbetet
vid den anatomiska institutionen 1885.

1885

Kungl. bibl. fotoket

0 0000 000008660

Huru bör man dissekera?

Föreläsning vid öppnandet af den nya dissektionssalen
d. 10 Nov. 1884.

Af

EDV. CLASON.

M. H. Vi mötas sent denna termin och detta möte har dock varit ett föremål för allas vår brinnande längtan, ty öppnandet af den nya dissektionssalen skulle ju, det visste vi, dermed vara förenadt. Hos mig är denna längtan icke vaknad under gårdagen. Blandad med vemod öfver den tid, de krafter och den helsa, som här förspillts, och öfver det ansvar, som staten derigenom ådragit sig, har den under mer än ett decennium af mig burits. Men nu öppnar sig den nya salen, ett »locum studiis aptum», rymlig, ljusrik och efter våra tillgångar tidsenlig. Och med den öppnar sig för vårt anatomiska studium en ljusnande framtid, som lockar bort från all tanke på det flydda. I hvilken sinnesstämning, med hvilka känslor skola vi då intåga i denna nya sal. Med, — så hoppas jag — bönen om välsignelse af vårt arbete, med tacksamhet för den gåfva, oss gifvits, och erkänsla af de ökade förpligtelser, hon för oss innebär, samt med kärlek och vördnad för det förestående arbetet derinne. Med kärlek och vördnad för detta arbete, ty dess närmaste mål är ju utforskandet af naturens väl ej fullkomligaste, ty alla äro de för sitt ändamål lika fullkomliga, men högst utvecklade organism, denna förunderliga

treenighet af ande, själ och kropp, lika svår att blott förstå, som den nu med så mycken vishet och visshet förkättrade dogmatiska treenigheten. Med kärlek och vördnad, ty detta arbete är ju för Eder ett det viktigaste för-gårdsarbete i den barmhertighetens tempeltjenst, åt hvilken I invigt edert lif, och som med åtminstone gryende aning om dess betydelse lockar Eder såsom det högsta kall, hvilket I med edra krafter förmån omfatta, ett kall, som åter endast kärlek och vördnad därför skall kunna göra välsignelserikt för andra och tillfredsställande för Eder sjelfva. Med dessa känslor och tillika med brinnande arbets-ifver och lust, med riddareknappens fröjd, då han stycke för stycke ikläder sig och pröfvar den rustning, hvaruti han med gladt och stärkande hopp på förhand njuter af vissheten om seger i den förestående striden, men ock med bäfvande fruktan att förlora något tillfälle till inhemtande af det vetande, som vårt kall skall fordra, med fruktan, att en brist i detta vetande skall hämnande göra oss rådvilla och ovissa, då ett menniskolif kanske skall bero af en med klar och derföre lugn insigt beslutsamt företagen ögonblickshandling, med dessa känslor vilja vi begynna vårt arbete; till ett arbete ledt af dessa känslor vilja vi inviga vår sal.

Men huru skall detta arbete på det mest fruktbringande sätt bedrifvas? Ett svar på denna fråga sökte jag för omkring 20 år sedan lemna, uppfordrad dertill af min dåvarande tjenstgöring såsom prosektor och, då jag ännu är fast öfvertygad, att arbetet på dissektionssalen är det viktigaste inom denna institution, känner jag mig äfven nu manad att söka lemna ett kortfattadt svar på frågan: Huru bör man dissekera?

Så, att man derigenom förvärfvar en på egen iakttagelse grundad så fullständig kännedom som möjligt af menniskokroppen, lyder i få ord mitt svar.

På egen iakttagelse d. v. s. på eget arbete och eget seende med girigt spanande blick måste denna kännedom vara grundad. Andras erfarenhet kan väl skänka död, lättglömd kunskap, men endast egen iakttagelse ett levande, städse i full ego varande vetande. Fullt färdigt är detta vetande visserligen egentligen först då, när man kan likasom genomsådå kroppens hyllen och under dem se alla dess organer och delar i deras ömsesidiga läge, och detta ej blott under deras hvila, utan äfven vid deras vexlande funktion med den form- och lägeförändring, som denna framkallar, samt dervid tillika eger en klar insigt om funktionens betydelse och ändamål. Att förvärfva ett så fullständigt vetande är dock en hel lifsuppgift, ja väl mera, och dertill kunnen I ej hinna, men fara efter dess vinnande, det kunnen I, och dervid åtminstone komma derhän, att edert minne ej häftar vid den beskrivande bokens blad eller planchverkets bild, utan vid det parti, som I sjelfva en gång handteraden och undersökten. Och då nu vår hjerna bäst och säkrast bevarar intrycken af det nya, och hvarje parti vid edert studium egentligen är nytt, är det derföre af stor vigt att I omsorgsfullt undersöken det, försöken att intränga i dess hemligheter och afslöja dem med ständigt riktande till eder sjelfva af naturforskningens trenne hufvudfrågor: »huru», »af hvad orsak», »till hvad ändamål», samt att I med verklig ansträngning företrädesvis hemten svaret på dessa frågor ur det föreliggande preparatet. Inpräglén dess bild såsom vore den bilden af ett det käraste föremål, hvilket ej mera bjudes eder att betrakta; låten ett: »aldrig mera, och just härom skall kännedomen en gång vara afgörande för andras, af mig beroendes väl och för min egen sinnesfrid», låten denna maning städse ljuda i edert inre. Ja! älsken edert första parti med en första kärlek, och glömmen ej, att hvarje parti är i sitt slag för

hvar och en af Eder ej blott det första, utan för flertalet äfven det enda. Låten deremot hvarken flitens ifver eller lätjans maklighet bedrägligt tillhviska eder att skynda undan och till framtiden uppskjuta den noggranna undersökningen. Att skyndande uppskjuta den är i sjelfva verket att slösa med tid, ty veckolång repetition skänker ej den insigt, som en enda dags första noggranna arbete.

Men människokroppens byggnad, ehuru i sin hufvudanordning lika hos alla, är dock individuelt oändligt vexlande i sina detaljer. Försummen därför ej, att efter edert första parti af hvarje art genom undersökning af kamraternas liknande göra äfven dem till edra. Just för att locka härtill eger vår institution enligt gammal sed egentligen blott en enda dissektionssal, tillräckligt stor för alla, och ej, för att göra arbetet mera ostördt, flera smärre. I kunnen väl, men hvarken behöfven eller bören, i det gemensamma rummet störa hvarandra; lifva, lära af och hjälpa hvarandra under studiet, det både kunnen och bören I.

Glömmen dock ej i fråga om hjälp, att »sjelf är sin bästa dräng»; men låten ej heller en svårighet, efter allvarligt försök att på egen hand öfvervinna den, förvandlas till en bindande eller förlamande, modstjälande jätte, utan tagen då hjälp af äldre erfarna kamrater eller aldraelst af prosektorn, som både bäst bedömmar, när hjälp behöfves, och bäst både förstår och förmår att lemna den. Intet uppmuntrar honom så uti hans ansträngande arbete för eder, som en väl öfvertänkt vettgirig fråga, men intet blottar ock lättingen eller fjesken så, som ideliga frågor, hvilka denne ej ens gjort sig möda att först göra sig sjelf.

Inhemten af prosektorn först och främst plan för edert arbete; stycken ej på måfå och förvandlen ej dissektionsknifven hvarken till slagtareknif eller till ett svårighetsknutarne blott genomskärande Alexanders-svärd.

Men läroboken! Skall hon då aldrig begagnas? Jo väl; men för de aldra flesta är det troligen rådligast, att först anlita henne efter egen föregående undersökning. Särskildt gäller detta för dem bland Eder, som äro benägna att uppfatta henne såsom en ofelbar codex, lättare att studera och utan de varierande läsarter, hvaraf preparatet synes dem lida, och som ännu ej lärt sig, att »så står det skrifvet» kan och får användas såsom bevis först sedan man i egen lefvande erfarenhet vunnit bekräftelse på det vigtigaste af det skrifna. Låten henne ej beröfva eder det oskattbara nöjet att göra eder upptäcktsresa på egen hand, att se med egna ögon. I len med rätta åt dessa främlingar, som egentligen resa uti och hemta sina reseintryck utur den röda boken, men fara är, att I lätt nog blifven deras löjliga likar. En på förhand utur läroboken inhemtad kunskap kan väl stundom skänka ett sken af vetande, isynnerhet i den okunniges ögon, men blifver också ofta ej något mera och dessutom lätt nog dvaledryck till sömn, vägakost, som icke räcker.

Men använden henne i rätter tid och på rätt sätt. Hon kan då ej blott bekräfta det sjelfständigt iakttagna, utan skall äfven ofta lära att uppmärksamma mycket, som möjligen eller rättare troligen blifvit förbisedt. På arbetsrummet bör hon dock företrädesvis begagnas, ej hemma, samt med ständig kontroll af preparatet och med en särdeles nyttig, om också ofta obefogad misstanke, att hennes beskrifning ej torde vara fullt exact. Ej heller först efter avslutad preparering, utan redan under dissektionens fortgång allt efter som nya vuer öppnat sig, nya egna iakttagelser blifvit gjorda. Men dessa, förblifva dock alltid det vigtigaste. Vänden edert parti långt mera, än bokens blad, och läsen heldre under jemförelse med preparatet tio olika beskrif-

ningar af skilda författare, än för inpluggning en och samma beskrifning tio gånger.

Om bruket af planchverk under sjelfva dissektionstiden är min åsigt, att detta med hänsyn till allt, som genom egen preparering kan inhemtas, är afgjordt förkastligt och skadligt. »L'homme doit être étudié sur l'homme lui-même», säger SAPPEY i företalet till sin anatomi och fortsätter: »Malheur à l'élève qui, n'ayant rien vu et ne voulant rien voir, tenterait de substituer une pâle imitation de la nature à la nature elle-même!» Men eder preparering af ett parti måste utgå från blott en viss hufvudsynpunkt; andra och flera sådana hafva kunnat leda vid framställningen af planchverken, som i så fall kunna, isynnerhet topographiska afbildningar af sågsnitt, lemna en god och oväderlig hjälp. Visserligen är dock vid allt bruk af plancher både misstro och kontroll synnerligen af nöden, och så underlättande en schematisk bild än kan vara för studenten och hans första uppfattning, så farlig kan den genom att uttränga verklighetsbilden sedermera uppdragas hafva varit för honom såsom blifvande operatör. Det finnes dock ett planchverk, som alltid är af oskattbart värde, det, som man tecknat sjelf helst först ur minnet med efterföljande rättelser. Ett lärorikare och på samma gång skoningslösare sätt att blotta bristerna i den egna iakttagelsen torde ej gifvas.

Men hafven I, såsom thyvärr ofta är fallet, försummat att förvärfva eder tecknarens färdighet, så söken så mycket ifrigare att uppöfva eder inre bildalstringsförmåga; målen ofta i fantasien. Bekläden med dess tillhjälp skelettet inifrån-utåt med de mjuka kroppsdelarne och tvertom in-tecknen skelettet inom kroppens yttre konturer.

Med skelettets undersökning begynna de anatomiska studierna; till dess noggranna kännedom hänvisa de un-

der sin fortgång oafåtligt. Sjelft är det kroppens bärande stomme, kunskapen derom åter det anatomiska vetandets skelett, och detta slutligen hela det medicinska vetandets. Så är då dess noggranna och fullständiga kännedom af största vigt. Men just vid dess studium inverka enligt min erfarenhet lärobokens beskrifning och figurer ofta serdeles skadligt. Hvarföre tilltror man sig ej, att oberoende af föregångare sjelf kunna undersöka ett föremål, som dock hvilar i handen? Hvarför ej först se med egna ögon innan man påtager af andra erbjudna glasögon, för att osjelfständigt se från deras synpunkt och med deras ljusbrytningsförmåga, som kanske ej motsvarar den egna. Och likaså gör sig ofta vid detta studium benägenheten att förbise skogen för idel träd i hög grad gällande. Ej de många namnen, ej minneslexan om ytornas och kanternas antal är det väsentliga, utan sjelfva hufvudformen af hvarje ben samt dess relativa läge i förhållande till de närmaste benen och hela skelettet. Bland ytorna äro åter ledytorna framför andra viktigast. Men studeren ej blott det nakna, blottade skelettet, studeren det äfven i egen och andras kropp. Uppletten alla de ytor, kanter, åsar och utskott, som kunna kännas igenom de mjuka delarne, och orienteren eder med tillhjälp deraf.

Dock, ej blott i fråga om skelettet, äfven för kännedomen af kroppens öfriga systemer är jemte dissekering af den döda äfven undersökning af den lefvande kroppen, först och främst af den lättast tillgängliga egna, utaf stort värde och lemnar rikt utbyte. Trots de yttre hyllena kunna I både känna, se och höra hvar mångt blodkärl går fram; genom auskultation och perkussion lyssna eder till insigt om visceras relativa läge; genom smärtförmimmelser och domning vid utöfvadt tryck lära ej blott, att skolpojken »tjufsena» är en nerv, utan äfven att och hvarest många

andra dylika äro lätt åtkomliga; samt slutligen genom rörelser både vinna insigt om deras art och grad inom hvarje ledgång och — om de utföras under motstånd och samtidig palpation — förvärfva egen erfarenhet såväl om de särskilda musklernas läge och verkan, som angående deras ännu viktigare samverkan vid de habitueta rörelserna. Försummen därför ej denna undersökning. Särskildt med hänsyn till musklernas verkan är den af vigt och lönar mödan väl. Hvilken skilnad emellan att blott såsom en svår och tråkig minneslexa inlära bokens knappa och torra uppgifter härom, och att sjelf genom egna kroppsrörelser upptäcka huru snabbt och på huru mångvexlande sätt de svällande musklerna kunna utföra viljans befallningar. »Känn dig sjelf»!

Till egen iakttagelse har jag hänvisat eder, endast genom sådan kan verkligt anatomiskt vetande förvärfvas. Så gäller det då för eder att flitigt uppöfva och skärpa eller törhända i flera fall nästan såsom ny förvärfva förmågan deraf. Och den tid, som härtill användes, är för visso ej förspild. Ty under hela eder ej blott studie- utan äfven läkarebana skolen I ständigt blifva hänvisade till denna förmåga såsom oundgängligt nödvändig, till förmågan af sjelfständig och naturtrogen samt af andras inlärdade och egna förutfattade åsigter oförvillad iakttagelse. Derföre är det ock för läkare-svennen af synnerlig vigt huru han dissekerar, ty utvecklas och stegras ej denna förmåga på dissektionssalen, hvarest allt täflar att nära henne, så skall hon sannolikt antingen alltid förblifva ett outveckladt anlag eller i den kamp för tillvaron, som sedermera vid examensstudierna så lätt möter henne, förkrympas till vanskaplig dvärg.

Hvad anatomien beträffar, behöfver dock ej examensstudiet medföra denna fara. Bäst bedrifves det redan på det första preparatet af hvarje art, och derföre, ännu en gång, älsken detta, om ej för dess, så åtminstone för eder

egen skull. Är det rätt och väl inhemtadt, så stannar ock bilden deraf nästan outplånligt i hjernans minnesalbum. Men då till sist ett hastigt och öfversigtligt genomseende af alla de anatomiska bladen i detta album är beböfligt, så söken ej penseldragen och färgerna till de möjligen något förbleknade bilderna blott i läroboken, i collegiihäften och katekeser, utan ånyo här. Den kunskap, som på mellantiden inhemtats i de öfriga medicinska institutionerna, skall då dessutom åt föremålen skänka en ny belysning, i hvilken dels deras förr beaktade egenskaper skola klarare framträda, dels troligen hittills förbisedda äfven uppenbara sig.

Hufvudsvaret på min fråga är härmed visserligen gifvet; men några följsatser deraf böra ännu dragas.

Att väl iakttaga är endast möjligt om preparatet, som erbjudes iakttagelsen, är omsorgsfullt och väl preparerad. Ett vackert och prydligt arbete står det ej i hvars och ens förmåga att åstadkomma, men visserligen att lemna ett välgjordt. Rent och snyggt preparat ger klar minnesbild; det håller sig ock längre för efterstudier. Att karfvande skynda på kan synas medföra tidsvinst, men äfven här stjälar slarvet på längden tid. Minnesbilden af partiet blir otillfredsställande och en ny måste derföre anskaffas, för hvilken den första, som ej vill förblekna, utgör ett hinder, och det sönderskurna kan aldrig ersättas. En bindväfshinna aflossas både hastigare och lättare, om den såsom ett sammanhängande helt med ens omsorgsfullt bortprepareras från äfven relativt ovigtiga partier, än om den sedermera småningom skall bitvis bortplockas från de viktiga. Dessutom kommer äfven i detta fall den direkta egennyttan till hjälp och manar att förvärfva den preparationsfärdighet, som är nödvändig för den blifvande chirurgen. Och redan CELSUS råder att söka vinna denna färdighet äfven åt styfbarnshanden, den venstra: »Chirurgus non minus sinistra, quam dextra manu promptus esse debet».

Men god och snygg preparering fordrar hvass knif och rask preparering fordrar det äfven. Sparen därför både möda och tid genom den möda, som erfordras för att hvässa eder knif, och minsken denna möda genom att någon erfaren söka undervisning i brynandets ej så lätt-lärda konst samt genom att skona den egentliga dissektionsknifven för gröfre genomskärningar, till hvilka en redan förslöad är god nog.

Dock det snygga preparatet har ännu en fordran och denna såsom oeftergifligt vilkor: flit och ihärdighet. Öfvergifvet parti öfvergifver dissekanten genom hämnande förruttelse och blir trefaldigt odugligt: till preparering, till studium och till demonstration. Luckor i arbetstiden alstra luckor i vetandet. Men flit och skyndande hafva äro vidt skiljda; den förra sparar, det senare öder tid.

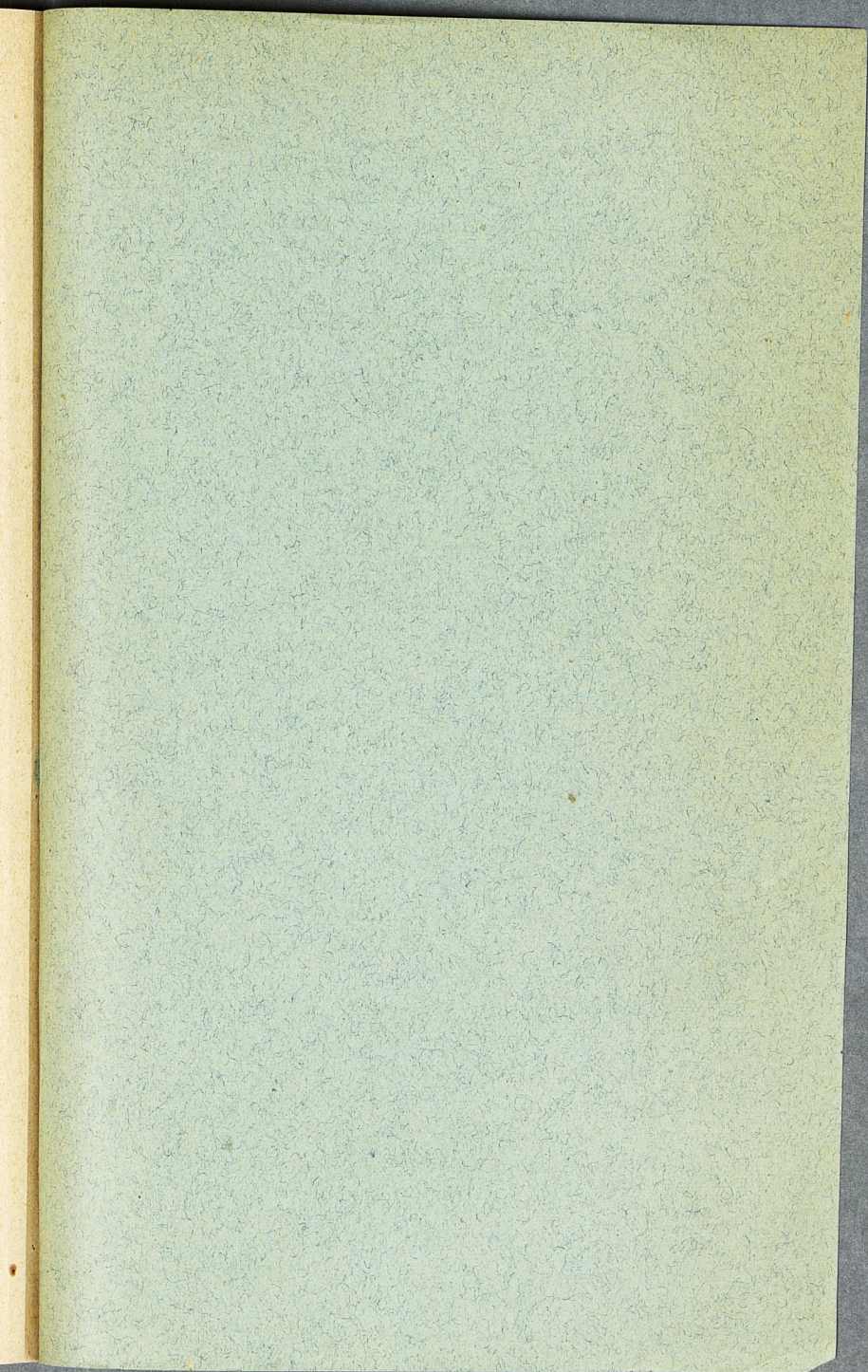
Snygga preparat önska vi således på den nya salen, men äfven snygghet i denna och snygga dissekanter. Snyggt i salen har trängseln hittills gjort omöjligt att hålla. Lärarne hafva derföre måst blunda och skamfull sorgeskänsla öfver orsaken dertill har äfven sänkt deras ögon. Men nu inträder för dem en annan pligt, nemligen att med seende ögon se och noga undanrödja allt, som kan neddraga arbetet i smutsen och derföre är en flende till eder både kroppsliga och andliga helsa. Härvid räkna de på bistånd af eder sjelfva; de öfverlemnna salen med förtroende i eder vård. Sviken dem ej. Visen, att I viljen och kunnen hålla arbetsrummen snygga, äfven om I med vanlig benägenhet att lättare se andras grand, än egna bjeckar, skullen tycka, att vaktmästaren ej lemnar eder tillräckligt bistånd, och ihågkommen, att han utan eder hjälp i detta hänseende förmår intet, under det deremot I mycket lätt kunnen hjälpa eder honom förutan. Vid institutionens ordnande och inredning har jag sökt göra allt för att å min sida häruti hjälpa eder och de lemnade ordningsreg-

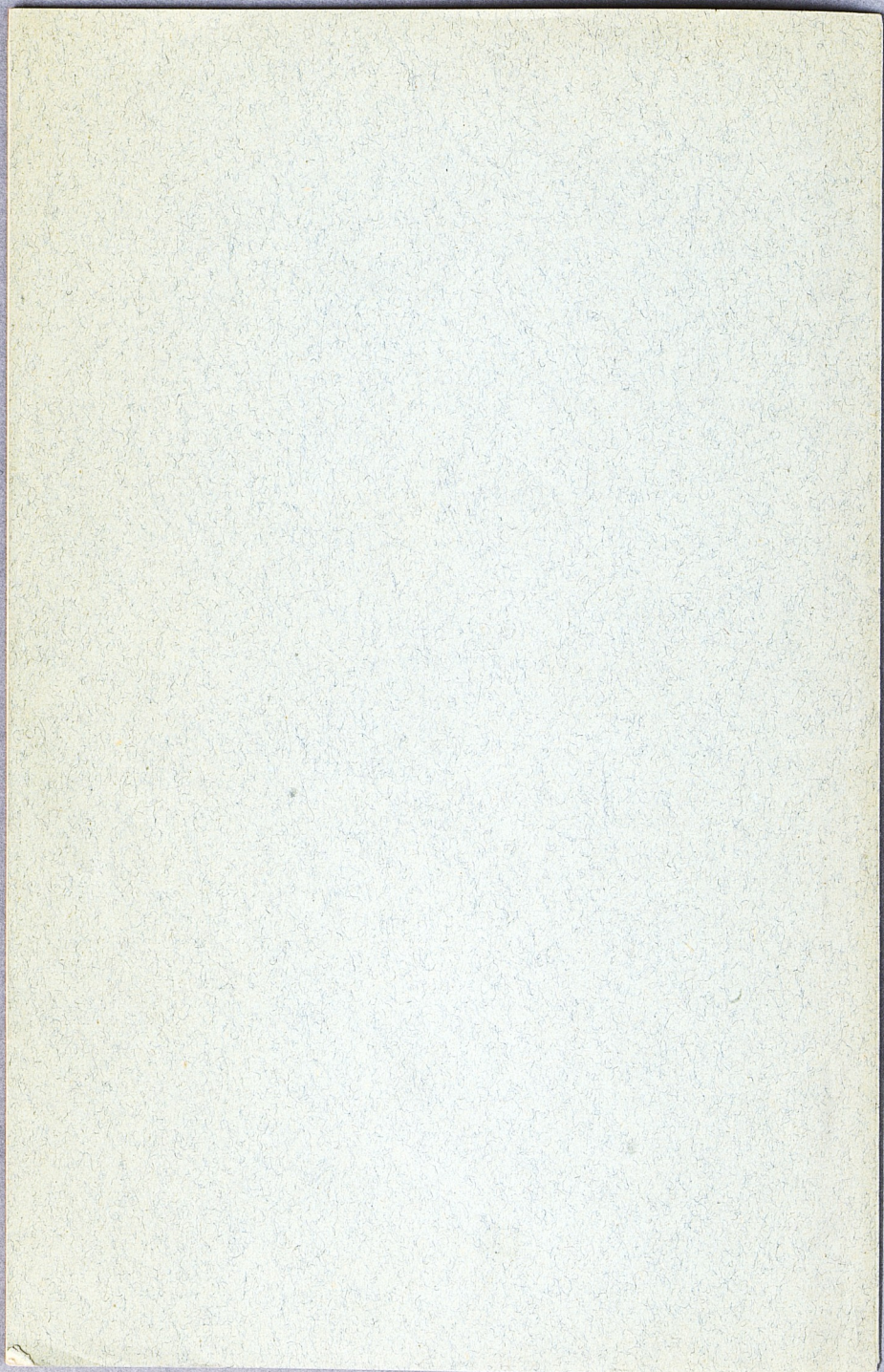
lorna afse detsamma. De skola möjligen i vissa fall synas eder småaktiga och med sina viten på ett förnämande sätt förutsätta oordentlighet, men jag har lång erfarenhet, och denna har lärt mig, både att en enda slarf kan förstörande vända upp och ned på allt samt locka till efterföljd, och att för slarfven betyda viten mera, än förtroendefull vädjan.

Till snygghet hvad eder personligen angår manar ju äfven hela anordningen och särskildt lockar den prydliga tvättnrättningen till hydrophili med hänsyn till händerna, för hvilka dessutom på dem intorkade likvätskor såsom orsak till utslagssjukdomar äro kanske lika farliga som de sår, hvilka dissektionsknifven, isynnerhet om den är slö och derföre måste föras med större kraft, stundom genom slint-snitt kan tillfoga eder sjelfva. Visserligen kunna dessa sår någon gång medföra allvarsamma följder, men detta inträffar dock enligt min erfarenhet mera sällan; i dissektionsliken äro sannolikt »likgiftets» bakterier genom den föregående capillärt desinficerande balsameringen dödade eller åtminstone bragta i dvala, ej så i obduktionsliken, der de högeligen äro att frukta. Låter man de under dissektionen erhållna såren genast derefter fritt och fullt blöda ut i varmt vatten och öfverdrager dem derefter med en väl täckande collodiihinna, som vid behof förnyas, så pläga de snart och utan olägenhet läkas. Men uppstår ömhet och svullnad i det skadade fingret, så bör man, isynnerhet om de visa minsta benägenhet att sprida sig uppåt underarmen, ofördröjligen anlita läkarevård.

Men äfven en annan renhet manas jag att tillönska Eder. Läkarne beskylas ofta för materialism, ja till och med cynism och anses hafva förvärfvat denna lifsåskådning under studietiden och företrädesvis på anatomisalen. Att beskyllningen är berättigad, vågar jag betvifla, att den ej borde vara det, derom är jag viss. Om någon läro-

sal i och för sig borde ingifva allvarliga tankar, så är det väl den, der å ena sidan förgängelsen af skapelsens högst utvecklade organism, sedan den liflös öfverlemnats åt de chemiska och physiska krafternas ohämmade inverkan dagligen fortgår under arbetarens blickar, men också, å den andra, döden visar sig så besegrad, att den genom sina rof måste tjena lifvet, och om något arbetsmaterial borde framkalla ödmjukande och renande, med vemodfullt medlidande blandade känslor samt handteras med af dem ledda, varsamma händer, är detta väl det, som utgöres af olyckliga medmänniskors stympade lemmar. Det råa, cyniska skämtet vare därför förvisadt från vår sal; den egendomligt fridfulla glädje och munterhet, som det ihärdiga och noggranna arbetet skänker, blifve der bofast. Med mycket, som enligt vanlig mening är vämjeligt och smutsigt måste vi arbeta, men låtom oss så göra detta, att vårt inre ej deraf besmutsas. »Deum omnipotentem a tergo transeuntem vidi — et obstupui», så har den svenske vetenskapsman, »hvars namn af allt svenskt är det sista, som försvinner för vandraren till jordens mest aflägsna trakter», CARL V. LINNÉ skildrat sin känsla vid de blickar, som det tilläts honom att kasta bakom förlåten i naturens tempel, och de unge naturforskarnes vid vårt universitet, särskildt de ibland dem, som tillhöra den fakultet, den medicinska, vid hvilken han verkade såsom lärare, må väl betrakta dessa hans ord såsom en faderlig, dem i arf lemnad hänvisning. Blifve därför en tillbedjande beundran af Gud allsmäktigs äfven i människokroppens underfulla byggnad uppenbarade vishet en af de frukter, som förgårds-arbetet på anatomisalen skänker oss, och lede oss denna beundran till den tillväxt i Hans kunskap, som allena förmår göra vårt kall till en välsignelsebringande, andra och oss sjelfva lyckliggörande verksamhet i Hans tjenst.

www.books2ebooks.eu